

**INRICHTING *EERSTE FASE* van
HOGESCHOLEN en UNIVERSITEITEN**

met als doel:

***VOORKOMEN VAN UITVAL
EN
HET VERHOGEN VAN RENDEMENTEN***

Een aantal gedachten rond 'ketentrajecten'...

Hans Daale

Augustus 2007

Inhoud

Inleiding	3
1 Eerste fase: anders positioneren	4
2 Inrichten van ketentrajecten	6
2.1 Programma op instelling voor havo, vwo en mbo	7
2.2 Vervolg ketentraject op hogeschool of universiteit	12
2.3 Rendementen en andere zaken	13
2.4. Combi-trajecten mbo-hbo	13
Bijlage: Aanbevelingen Lica-rapport	15

Inleiding

Door het Landelijk expertise- en InformatieCentrum Aansluiting hbo (LICA) is in opdracht van de Onderwijsraad in de periode maart - april 2007 een onderzoek uitgevoerd bij tien onderwijsinstellingen voor hoger onderwijs naar de inrichting van de eerste fase. Doel van het onderzoek was te bezien welke instrumenten in het hoger onderwijs (kunnen) worden ingezet om te voorkomen dat studenten uitvallen (direct in de eerste maanden of later in de eerste fase), om daarmee dus het rendement te verhogen. In het eindrapport van het LICA is een groot aantal aanbevelingen gedaan aan de Onderwijsraad, op basis van de gevoerde gesprekken met vertegenwoordigers van hogescholen en universiteiten. Het is vervolgens aan de Onderwijsraad om de bevindingen uit het onderzoek, de conclusies en aanbevelingen te vertalen naar een advies aan de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Hoewel het dus niet de taak van het LICA is die vertaalslag te maken, bestaat er toch het gevoel dat op basis van de aanwezige expertise een aantal voorstellen kan worden gedaan, die verder gaan dan de aanbevelingen in het rapport zelf. In dit stuk wordt daartoe een poging gedaan, 'voor eigen verantwoordelijkheid' en 'voor wat het waard' is..

Hans Daale

Amsterdam, augustus 2007

1 Eerste fase: anders positioneren

Uit het onderzoek voor de Onderwijsraad komt een aantal interessante zaken naar voren, als het gaat om een veranderende manier van inrichten van de eerste fase (zeg maar: propedeuse) van hbo- en wo-opleidingen.

- De wettelijke verantwoordelijkheid van een onderwijsinstelling voor de nieuwe studenten begint uiteraard pas op de eerste dag dat een student daadwerkelijk staat ingeschreven. Maar om uitval te voorkomen wordt door instellingen vaker besloten om ruim daaraan voorafgaande betrokken te zijn bij de oriëntatie door de a.s. student op het kiezen van een opleiding in het hbo of wo.
- Het wordt door hogescholen steeds meer van belang geacht dat een a.s. hbo-student een goed en relevant beeld heeft van de beroepsmogelijkheden met de desbetreffende hbo-opleiding. Voor het wetenschappelijk onderwijs geldt dat universiteiten sterker dan voorheen aandringen op een goede basis ten aanzien van kennis van academische vaardigheden en vorming.

Voor beide sectoren van het hoger onderwijs zijn instellingen van mening dat de daarbij behorende kennis en vaardigheden een nadrukkelijke plek in de vooropleiding dienen te hebben. Daarbij moet dan wel sprake zijn van een goed overleg over en weer, voor zover dit mogelijk is binnen de wetgeving en gelet op de opties voor samenwerkingsverbanden.

Als gevolg hiervan zou je ten aanzien van de propedeutische functies (oriënterend, selecterend en verwijzend) kunnen spreken van een belangrijke verschuiving van 'het eerste inschrijvingsjaar' naar een ongeveer even lange periode van 'een halfjaar voorafgaande aan de inschrijving plus het eerste semester van de propedeuse'.

Snel 'commitment' student en instelling

Onderwijsinstellingen willen waar mogelijk vaker het eerste kwartaal (de eerste drie maanden) zo sterk mogelijk inzetten op oriëntatie en selectie, gevolgd door een snelle verwijzing. Vervolgens kan het tweede kwartaal in voorkomend geval ook nog worden gebruikt voor een verwijzing naar en voorbereiding op een andere opleiding (binnen of buiten de eigen instelling) of een ander type onderwijsinstelling (zoals van een universiteit naar een hogeschool). In het tweede semester wordt de student geacht op zijn plek te zitten, zodat er vanaf dat moment tussen student en instelling een groter gevoel van commitment sprake is.

Anders gezegd, beide 'partijen' worden geacht in de eerste fase van de propedeuse stevig elkaar te investeren en naar elkaar toe te laten merken dat er wordt gewerkt aan een goede invulling van de studie, in elkaars belang. Als na het eerste semester over en weer duidelijk is geworden hoe de vlag erbij hangt, kan vervolgens de studie serieus worden voortgezet. Bij het wetenschappelijk onderwijs resteert voor de bachelor dan nog maar twee-en-een-half jaar (vroeger had men na de propedeuse nog drie jaar te gaan voor het afsluitend examen), terwijl ook bij het hoger beroepsonderwijs steeds meer wordt gewerkt met minoren na het tweede leerjaar, inclusief doorstroomprogramma's naar een wetenschappelijk master. Wil men als onderwijsinstelling met de bachelor derhalve afgestudeerden met de vereiste kwaliteit afleveren, dan moet er dus toch enige 'tijdsinstroom' in het eerste leerjaar worden geboekt.

Meer overlap mogelijk maken

Als deze verschuiving kennelijk leidt tot een sterkere binding van studenten aan de opleiding van hun keuze, dan moet worden bekeken op welke wijze daarvoor in de wet- en regelgeving meer mogelijkheden kunnen worden geschapen. Het creëren van een sterkere overlap dan nu het geval is van vooropleidingen en hbo/wo-opleidingen zal echter geen sinecure zijn, gezien alle belangen zoals deze in de afgelopen decennia zijn opgebouwd door individuele instellingen. In landen als Engeland en Ierland wordt wel samengewerkt aan de vormgeving van allerlei 'keten-trajecten', maar daarbij is het altijd de overheid geweest die daarbij op een aantal momenten sterke prikkels heeft afgegeven, in combinatie met de bijbehorende wetgeving.

In het volgende hoofdstuk wordt nader bekeken wat een dergelijke 'verschuiving' binnen ons Nederlandse systeem zoal met zich meebrengt (zonder het stelsel aan te passen). Gezien de

complexiteit van de huidige wetgeving, waarbij het veranderen van een bepaalde onderdeel al gauw betekent dat ook ergens anders weer iets moet worden aangepast, is er niet gestreefd naar een complete analyse. Het gaat in eerste instantie om het idee van de verschuiving nader onder de loep te nemen, in het verlengde van hetgeen is gerapporteerd aan de Onderwijsraad.

Doelgroepen

Binnen het hoger onderwijs kennen we meerdere varianten. In dit rapport beperken we ons tot de mogelijkheden die er zijn voor leerlingen van het havo, vwo en mbo die doorstromen naar het hoger onderwijs.

Daarnaast zijn er werknemers, werkzoekenden en andere groepen in onze samenleving die studeren in het hoger onderwijs. Voor deze doelgroepen zal ook in samenspraak met de werkgevers (branches), centra voor werk en inkomen en andere partijen die te maken hebben met de op- en bijscholing, moeten worden gezocht naar meer inbedding van de oriëntatie op een studie in het 'voortraject'. Daarover wellicht in een later stadium meer.

Financiering

Er wordt in dit rapport niet ingegaan op de financiële maatregelen die ongetwijfeld bij het doorvoeren van allerlei aanbevelingen zullen moeten worden genomen. In ieder geval zal de overheid zich dienen te realiseren dat ook bij het streven naar een vermindering van de uitval en de verhoging van de rendementen, zich vertalend in kortere studieduren, de kosten voor de baat uitgaan. Investeren in de stroomlijning en verbetering van de diverse 'ketentrajecten' op korte termijn zal zich gaan uitbetalen op de middellange termijn, zeker als de structuur die voor dergelijke trajecten nodig is, goed wordt opgezet.

Maar een signaal dat enige tijd geleden door het ROA werd afgegeven nl. dat alle omwegen, tweede studies en verlengde opleidingen een bedrag van 5,5 miljard euro vraagt, valt toch niet te negeren - ook als we ons realiseren dat dit bedrag is opgebouwd uit twee componenten:

- extra kosten die nodig zijn om het onderwijs aan te bieden en te verzorgen;
- verminderde opbrengsten die voortvloeien uit het 'werkzame leven' van iemand, aangezien een langere studie een korter arbeidsleven inhoudt (en dus mogelijk minder opbrengsten voor de overheid oplevert, los van het feit dat een betere studie statistisch ook leidt tot hogere salarissen).

Al zouden we maar 20 procent van alle omwegen kunnen voorkomen - want jongeren mogen best iets uitproberen en zullen ondanks alles verkeerde routes blijven kiezen - dan hebben we het toch over een miljard euro om de kwaliteit van de aansluiting te verbeteren.